

УДК 340(477)(063)

ББК 67(4Укр)я43

П 685

ПРАВОВЕ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – 496 с.

ISBN 978-966-438-558-6

ББК 67(4Укр)я43

Другий том матеріалів Міжнародної наукової конференції «Правове життя сучасної України», присвяченої 15-річчю заснування Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права, яка відбулась 20-21 квітня 2012 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія», присвячений сучасним проблемам фінансового, адміністративного права та процесу, кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права, кримінального процесу та криміналістики. Матеріали, представлені в даному збірнику, відповідають сучасним тенденціям розвитку правової системи нашої держави та сприятимуть її подальшому вдосконаленню. Матеріали конференції допоможуть практикам, вченим, студентам у більш глибокому освоєнні тих правових нормативів і цінностей, які пов'язані з забезпеченням сталого розвитку сучасної України.

Відповідальний за випуск

Дрьомін Віктор Миколайович – доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент Національної академії правових наук України

ISBN 978-966-438-558-6 © Національний університет «Одеська юридична академія», 2012

© Оформлення ПП «Фенікс», 2012

виявленню, розслідуванню та попередженню злочинів – з методологічної точки зору майже не досліджена.

6) У зв'язку з цим постає необхідність введення нового терміну для визначення вказаної частини предмета криміналістичної науки – «технології розслідування» – це система взаємозв'язку способів діяльності суб'єктів кримінального провадження між собою, із відповідними властивостями (правовим статусом) самих суб'єктів, з особливостями обстановки, в якій здійснюється процес розслідування, а також результатами даної діяльності.

7) Особливе місце в механізмі розслідування займають прийоми і методи діяльності слідчого. Крім цього, в методологічному плані виключно важливим виступає розрізнення прийомів і методів розслідування, як елементів предметної сфери криміналістики (як частина предмета дослідження) і як різновид наукового результату – моделі вдосконалених способів діяльності.

8) Процес розслідування не обмежується лише методичними рекомендаціями щодо окремих видів злочинів, а й передбачає використання певних технологій. Тому, постає необхідність виділення технологічного аспекту в діяльності з розслідування злочинів, поєднуючи його з іншими криміналістичними сторонами такої діяльності – техніко-криміналістичною, тактичною і методичною.

Відповідно до такого підходу у криміналістичній науці повинна здійснюватися подальша розробка даної проблеми на всіх її напрямках – загальнотеоретичних, техніко-криміналістичних, експертних, тактичних і методичних, що сприятиме підвищенню ефективності у розслідуванні злочинів.

На шляху до цього не минутий етап формалізації накопичених криміналістичних знань, яка є не можливою без глибокого системно-структурного і функціонального аналізу такої методологічно-важливої категорії, як предмет криміналістичного пізнання, самостійність якого дає право на існування конкретній науці, виступаючи гносеологічною основою її диференціації від інших галузей знання.

Білоус В.В.

Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики

ЕЛЕКТРОННІ СЛІДИ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМОК КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стрімке впровадження в різні галузі життєдіяльності суспільства новітніх досягнень науково-технічного прогресу, заміна традиційних знарядь праці й комунікації на комп'ютерну техніку, програмне забезпечення й широкий спектр інформаційних технологій, поширення електронного документообігу у виробничій сфері й побуті, розгортання масового виробництва й використання не тільки окремих «розумних» приладів, але й їх високотехнологічних систем (наприклад, «Smart House») призвели до кардинальної зміни механізму відображення діяльності людини в об'єктивно існуючій дійсності. А

протиправний напрям використання інформаційних технологій призвів до виникнення кіберзлочинності й міграції у віртуальне середовище способів приготування, вчинення й приховування широкого кола традиційних злочинів.

У криміналістиці переважно вивчаються сліди *механічної* дії, як найбільш поширені об'єкти трасо логічного дослідження. Однак в епоху інформаційних технологій традиційна класифікація слідів втрачає здатність повною мірою задовольняти потреби криміналістики і слугувати дієвим засобом теоретичного забезпечення виконання вирішуваних останньою завдань. Викликом сучасності, що постав перед криміналістичною теорією і практикою, є необхідність вивчення електронних (цифрових) слідів як явища об'єктивної дійсності й розроблення криміналістичних рекомендацій щодо найбільш ефективного їх виявлення, дослідження, фіксації, вилучення й використання у діяльності з розслідування й попередження злочинів. Адже потенціал використання електронних слідів у діяльності органів кримінальної юстиції з розшуку та ідентифікації осіб, запобігання правопорушенням тощо, залишається на неприпустимо низькому рівні, що довело, зокрема, нещодавні результативні DDoS-атаки на офіційні web-сайти центральних органів державної влади.

Революції у технологіях прискорюють еволюцію людства і, наприклад, рукописний текст у короткостроковій перспективі стане рідкісним об'єктом почеркознавчого/авторознавчого дослідження, а у довгостроковій – назавжди може зникнути із повсякденного життя і втратити свою ідентифікаційну значущість. Для створення, передавання і збереження інформації сучасна людина все рідше використовує писемну рукописну мову. Все частіше хронологія її життєдіяльності відображається як в електронних і sms-повідомленнях, статусах на сторінках в соціальних мережах тощо, створюваних самою особою, так і в доріжках електронних слідів, що генеруються використовуваними електронними пристроями не залежно від волі останньої.

Синтетична природа криміналістики обумовлює, а потреби забезпечення судочинства й ефективної протидії сучасній злочинності вимагають:

1. Масштабної інтеграції до криміналістики знань із галузі інформатики й розроблення окремої криміналістичної теорії (вчення) про електронний слід, в рамках якої необхідно розробити теоретичні основи електронного слідознавства, дослідити закономірності виникнення електронних слідів, що відображають механізм злочину, розробити рекомендації із застосування методів і засобів виявлення електронних слідів, їх фіксації, вилучення й аналізу з метою встановлення обставин, що мають істотне значення для розкриття, розслідування й попередження злочинів.

2. Модернізації навчального курсу з криміналістики у напрямку поглибленого вивчення: прийомів і методів процесуально-коректного виявлення, фіксації і вилучення різних електронних слідів, а також трансформації виявлених електронних інформаційних масивів у процесуальні форми, доступні для сприйняття всіма учасниками судочинства; техніко-криміналістичного забезпечення і тактики огляду і обшуку комп'ютерної техніки, а також виїмки електронних документів; вимог до кваліфікації слідчого, понятих і спеціалістів, що залучаються до участі в названих слідчих діях; форм взаємодії з адміністраторами мережевої безпеки і заходів з нейтралізації технічної протидії слідству, спрямованої на знищення електронних слідів; можливостей сучасної експертизи з дослі-

дження слідів зазначеного виду й методичних рекомендацій із забезпечення експертизи репрезентативним обсягом об'єктів дослідження. Формування професійних навичок з об'єктивного, повного і всебічного встановлення обставин розслідуваного злочину потребує набуття знань щодо співставлення даних, отриманих із галузі високих технологій, з «класичною криміналістичною слідовою картиною», виявленою за допомогою традиційних криміналістичних методик.

3. Подальшого розвитку методики експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів, а також експертизи телекомунікаційних систем і засобів, в межах яких шляхом дослідження електронних слідів вирішується широке коло діагностичних й ідентифікаційних завдань. Особливості механізму утворення і трансформації цифрових слідів повинні враховуватися при проведенні й широкого кола інших криміналістичних експертиз, наприклад: *технічної експертизи документів* при встановленні документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки; ідентифікації особи, яка надрукувала текст з використанням комп'ютерної техніки, виготовила зображення відтиску печатки з використанням програмного забезпечення за особливостями навичок виконавця; установленні типу та ідентифікації комп'ютерної техніки за виготовленим за її допомогою документом; *експертизи відеозапису і фототехнічної експертизи* при вирішенні завдань ідентифікації знімальної апаратури за електронними файлами фото/відеозаписів, ідентифікації предметів, приміщень та ділянок місцевості, відображених на записах, в т.ч. за допомогою геоінформаційних систем, відновлення первісних зображень у фото/відеофайлах тощо.

Веліканов С.В.

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКУ ІЗ КАТЕГОРІЄЮ ФАКТУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

В сучасних дослідженнях в галузі філософії, що хоча й вивчає проблему причинності виходячи із власних, внутрішньофілософських цілей та завдань, поставлено цікаве для криміналістів запитання: «Чи можуть з'єднувати відносини причинності факти?» Зважаючи на те, що категорії факту в криміналістичній літературі приділено чималу увагу, вбачається за необхідне вивчити із криміналістичної точки зору співвідношення цієї категорії із компонентами причинності – причиною та наслідком.

Криміналісти систематичну увагу до встановлення значення термінів «факт», «фактичні дані» та інших подібних стали проявляти із початку 60-х років ХХ ст. Цей інтерес зумовлений процедурою доказування, що визначена в Основах кримінального судочинства СРСР та сприйнята Кримінально-процесуальним кодексом України. Цей кодекс та проект нового Кримінального процесуального кодексу України (останній навіть більш широко) використовують зазначену термінологію щодо доказів, предмету доказування, джерел доказів тощо. Дійсно, якщо слідчий при доказуванні працює із